

JAMES DALLAWAY'IN KUŞADASI İZLENİMLERİ

18nci yüzyılın son diliminde Kuşadası'na gelen seyyahların içinde o zamanki Kuşadası'nı en iyi anlatan seyyahlardan birisi de James Dallaway 'dir. James Dallaway 1763-1834 yılları arasında yaşamış topograf, koleksiyoner, yazar ve seyyah olan İngiliz bilim adamıdır. Dallaway 'in bu sıfatlarının yanında bir de Anglikan papazı ünvanını da eklememiz gereklidir. Anadolu'ya ilki 1791 ikincisi 1797 yıllarında olmak üzere iki defa gelmiştir. Anadolu'ya gelişinde İstanbul'da iki yıla yakın süre kalmış ve ikinci gelişinde İstanbul'daki İngiliz Elçiliğinde görev de yapmıştır. Dallaway yaptığı seyahatlerde Anadolu insanını, örf ve adetlerini, inanışlarını incelediği kadar arazi durumunu, bitki yapısını en iyi inceleyen bilim adamlarından bir tanesidir. 1786 ve 1787 yılları arasında Anadolu'da incelemelerde bulunmuş bitki bilimci John Sibthorp'tan etkilenerek Anadolu'ya gelmeye karar vermiştir. İlk başlarda Sibthorp'un seyahat rotasını izlemişse de sonradan buna eklemeler yapmıştır. Rotasına eklediği yerlerden bir tanesi de Kuşadası'dır. Dallaway'in Anadolu seyahati, o sıralar ülkeyi yönetmekte olan III. Selim'in zayıf otoritesinden dolayı soyguncuların, eşkıyaların ve başıbozukların toplumu ve seyahat güvenliğini tehdit ettiği bir atmosferde geçmiştir. Yazar bunu seyahatnamesinde açıkça ifade etmiş, daha güvenli bir seyahat yapabilmüş olması halinde daha fazla yere gidebileceğini ve daha teferruatlı incelemelerde bulunabileceğini ifade etmiştir. Buna rağmen James Dallaway seyahati esnasında diğer seyyahlardan farklı olarak Türklerle de yakından temas kurmuş, Türklerin gelenek ve göreneklerini, duygu ve düşüncelerini yakından gözlemlemiştir. Gözlemlerinde en fazla göze çarpan hususların başında toplumdaki kadın erkek ilişkileri, kadının toplum içindeki yeri, farklı dinlere mensup topluluklar arasındaki ilişkiler gelmektedir. Daha sonraki yıllarda Anadolu'ya gelen seyyahların referans olarak kabul ettikleri gözlemlerin büyük bir bölümü Dallaway'e ait gözlemlerdir.

Kitabın Adı : “Constantinople, Ancient and Modern, with Excursions to the Shores and Islands of the Archipelago and the Troad”

Yazar : James Dallaway

Yayınevi : Printed by T.Bensley, Londra.

Kitabın basım tarihi: 1797

Kitabın konusu: James Dallaway'ın 1791 yılındaki Anadolu'ya yaptığı seyahat.

Çeviri :

....

Yürüyüşümüzü oldukça kısıtlayan sık çalıklıkları bin bir güçle aştıktan sonra antik dönemdeki Strabo'dan bu yana Ortygia ismiyle anılan yeşillikler içindeki Arvassy¹'i görünce mutluluktan havalara uçtuk. Her taraf servi ormanlarıyla kaplıydı. Burayı geçtikten sonra birkaç mil boyunca birerli sırada birbirimiz takip ederek yürüdük. Yolumuz üzerinde bulunan Agememnon tarafından inşa edilmiş ve bir zamanlar içinde ünlü Diana Munychia tapınağını barındıran Pygela kentinin harabe haline gelmiş duvarlarının yanından geçtik. Scala Nova manzarasının en güzel seyredilebileceği yüksekçe bir yere geldik. Eski adıyla Neapolis yeni adıyla Scala Nova veya Türklerin dediği şekliyle Koushadassy belli yerlerinde kulelerin olduğu yüksek surlarla çevrilidir. Denize doğru uzanan bir burun göze çarpmaktadır. Biz atlarımızla bulunduğumuz yüksek yerden deniz kıyısına inmeye başladık. Ortalama olarak bir veya iki mil sonra Ege Denizi kıyısına indik. Deniz kıpırdamıyordu², berraklığına hayran kaldım. Scala Nova bir merkezin etrafında büyümüş modern bir balıkçı kasabası. Burası boyanmış deri üretiminde haklı bir üne sahiptir. Çınar ağaçlarının altındaki bir kahvehanede öğle yemeğimizi yedik. Burada, Türklerin eski ağaçlara bir şükran ifadesi olarak büyük bir hürmet ile baktıklarını gördüm. Ağacın kendilerine bir nimet olarak verildiğini düşünüyorlar, bu nedenle şükran duyuyorlar. Çok sık olmasa da geniş ağaç kümelerinin yarattığı ferah gölgelikler burada gerçekten de çok değerlidir. Bu geniş çayırların ve ağaçların oluşturduğu yeşillikler her ne kadar hayranlık uyandıracak kadar fazla olsa da bütün yaz boyunca aşırı sıcaklardan dolayı birçoğu kurumaktadır. Buradan yolumuza devam ettik. Yolumuz üzerinde bu tanıma uyan eski bir çiftlik gördük ve içeri girdik. İçinde oturanlar vardı. Bizim için derme çatma bir kulübe yapıldı. İçine küçük bir ocak yakıldı. Seyyahların yorgunluğunu alacak kahve hazırlandı. Sonra arka arkaya çok lezzetli kavun ve karpuz getirildi. Tarlayı icar tutmuş olanlar bir müzisyen getirdiler ve müzisyenin çaldığı Türk gitarı da denilen tamburun tatlı nağmeleriyle bize müzik ziyafeti çektiler. Müzisyenin nağmeleriyle havaya aşkın tükenmez enerjisi doluverdi. Bir Türk mutluyken sakın bir kaleye benzer. Constantinople'un iyi vatandaşları sabahın erken saatlerinden itibaren evinden çıkar; tarlasındaki çardağına gider; tütününü sarar ve mükemmel bir sessizlik içinde içer. Bütün gününü böyle geçirir. O rahatlamanın verdiği mutlulukla akşam evine döner. Aynı şekilde haremdeki kadınlarda beyaz öküzlerini arabalarının önüne takarak tarlalarına giderler ve orada çift sürerler. Kadınlar günlük hayatın içindedirler ve şımaracak kadar özgürdürler. Aslında pek çok yerde inzivaya çekilmiş zannedilirler. Buralarda antik Lidya'daki gibi Rum erkek ve kızları toplanarak bir arada en saf ve doğal halleriyle belli bir terbiye çerçevesi içinde birbirlerine meydan okurcasına dans ederler.³⁴

¹ Arvalya bölgesinin adı.

² Günümüzdeki Adalar Denizinde yaşayanlar bu "denize" eskiden beri iki isimle nitelendirmişlerdir. Hellespont (=Çanakkale Boğazı) yakınlarındaki geniş bölgeye Aegean (=Ege) denizi, Nikarya Adası'ndan itibaren de güneyde kalan denize Mediterranean (=Akdeniz) demişlerdir.

³ Abbé Barteley İonyalıların müzik ve danslarınının güzel bir tasvirini yapmıştır: "Onların müziklerinde ve danslarında başlatılmış bir isyan vardır ve danslarında özgürlük hüküm sürer."

Erkeklerle kadınlar arasındaki ilişki kopukmuş gibi gözükse bile aslında dini bir ayinin bir parçasını icra ettiklerinin farkında oldukları için böyle yaparlar. Benim müzisyeni dinlerken bazı şarkıları tercüme ettirip öğrenme merakım onlar tarafından takdirle karşılandı. Şarkılardaki duygusallık ve arınmışlık ifadeleri dışında tutkunun ıstırabını yansıtan ifadeler de çok sık geçiyordu. Ancak antik Roma’da olduğu gibi “aşksız evlilik ve terbiye ve saygının olmadığı aşk” tarzı cinselliği ön plana alan anlayış Türklerde ve doğu toplumlarında insanı alçaltan bir duygu olarak kabul edildiği için şarkılar sadece tutkunun ıstırabını anlatmaktaydı. Mycale Dağı’ndan Söke’ye intikal güzergâhımız üzerinde sağ tarafımıza yemyeşil ormanların ve verimli vadiler ile güzel bir koyun oluşturduğu tablo gibi bir manzara hâkimdi. Dinlenmek için geceyi berbat bir handa geçirmiştik, perişan durumdaydık. Mycale Dağının muhteşem güzellikleri arasında ilerliyorduk. İnişe geçtiğimiz yerden baktığımızda sol tarafımızda yer yer yanmış kısımlarıyla yemyeşil bir ova⁵ uzanıyordu. Bu ovayı doğuda bulutlar içindeki sarmal görünümüyle Titanos⁶ Dağı sınırlandırıyor. Manzaranın güzelliği karşısında dilimiz tutulmuştu. Gri renkteki mermer kayalarının oluşturduğu kütlelerin üzerini kaplayan çeşit çeşit parlak likenler yer yer bu mermerlerden aşağıya saçaklar oluşturmuştu. Burada her taşın üzeri bunlarla kaplıydı. Dağlardaki manzaralar seyahatimize ayrı bir anlam katmıştı. Vahşi doğada gördüğümüz her şey, her durum bunların arkasındaki ulvi bir gücün varlığına işaret ediyordu. Yüksek kayalıklarda yuvalanmış birkaç kartal başımızın üzerinde daireler çizerek süzülüyordu. Kuzgun sesleri dağlarda yankılanıyor, vahşi hayvanların inlerini her yerde ayırt edebiliyorduk. Bir bukalemun kayanın rengini almış vücuduyla kendini güvene almış halde kayanın üzerinde güneşleniyordu; bizi görünce çevik bir hareketle kaçtı. Üç saat sonra, eski bir yerleşim yeri olan bir tepenin yamacına kurulmuş, alçak ve teraslı evleri olan Kelibesh’e⁷ geldik. Bizi gören köyün kadınları kalabalık oluşturdular. Gördüğümüz kadınlardan sadece ikisinin güzelliği antik dönemden kalma iddiası taşıyordu.

.....

Kaynak : Sedat Onar, KUYETA Yerel Tarih Dergisi 2011 Mart sayısı

⁴ Abbè Bartelemy:1716-1795 yılları arasında yaşamış, ‘Genç bir Anarşistin Yunanistan Seyahatı’ adlı İyonyalıları incelediği kitabı bulunan Fransız düşünür.

⁵ Söke ovası.

⁶ Bafa Gölünün Doğusundaki Latmos Dağı adıyla da bilinen Beşparmak Dağı’nın bir dönemlerdeki adıç

⁷ Söke ilçesine bağlı Kelibeş köyü, eski Doğanbey Köyü.